

INTERERE IN ARTA ACTORULUI (XVI)

Deși arta actorului este, dintre toate artele, domeniul cel mai puțin independent, aflându-se în centrul unui fenomen „prin excelență colectiv” (V. Silvestru), fiind, deci, determinată de toți ceilalți factori care alcătuiesc actul teatral, ea nu se legitimează ca *artă* și nu se justifică drept o *necesitate* decât în măsura în care își afirmă propria sa *condiție specifică*, în măsura în care își dobândește statutul de *act autonom, specific și semnificativ*. (Evident, și în măsura în care răspunde unuia sau altuia dintre „orizonturile de așteptare” ale publicului, dar aceasta e o problemă a cărei examinare cere un spațiu aparte.)

Înainte de a deveni act artistic, realitatea scenică i se înfățișează actorului ca o sumă de constrângeri, ca un labirint întesat de capcane, dar prin care trebuie să treacă, acceptând riscurile și povara determinărilor ce decurg din componentele actului teatral și din condițiile în care acesta se realizează (text — personaje, acțiune dramatică —, regie, spațiu, accesorii, parteneri, timp, condiții materiale și spirituale, climat de creație, public, propriile date și limite fizice și psihice, grad de cunoaștere și informare, amalgam de idei prestabilite, adevărate sau false, creatoare sau dizolvante etc.) în calea manifestării *libertății* sale, se află, deci, o sumă de obstacole pe care va trebui să le depășească, în felul său specific, pentru împlinirea nevoii sale organice de *independență creatoare*, condiție fundamentală a oricărui proces de creație. „Între altele coordonate fixe, la statornicirea cărora actorul participă într-o măsură relativ mică, lui ce-i mai rămâne de făcut? Cum se manifestă libertatea sa creatoare — dacă mai există o ase-

menea libertate?”, se întreabă, pe bună dreptate, criticul Valentin Silvestru; dar nu rămâne dator cu răspunsul „Intr-adevăr, perimetrat fiind cu atâtea strictețe, actorului nu-i mai rămâne decât să joace rolul: adică să săvârșească esențialul”¹.

În finalul capitolului „Actorul ca artist” din aceeași cuprinzătoare lucrare, pornind de la unele concepte privitoare la interpretare, autorul, dezvoltând o teorie coerentă și convingătoare a personajului teatral, ajunge la următoarea concluzie „Arta sa (a actorului, n.n.) are un caracter dual; e organic *independentă*, dar devine numai *autonomă* în ansamblul de interdependențe pe care-l constituie spectacolul teatral. Această autonomie nu-i știrbește originalitatea. Realitatea scenică îl impune pe actor ca *unic* mandatar față de public al tuturor literaturilor, artiștilor și tehnicienilor care săvârșesc împreună cu el actul teatral”² (*subl. aut.*)

Marea diversitate a modalităților proprii și inconfundabile ale fiecărui artist de a se raporta axiologic și practic la aceste contradicții fundamentale în exercitarea profesiei sale se reflectă în sensurile și soluțiile foarte diferite, uneori chiar opuse, pe care estetica, psihologia, fenomenologia și teoria teatrului le dau acestor probleme, cercetătorii fiind mai mult sau mai puțin conștienți că: „...nici un explorator n-are cum să se fixeze altminteri decât pe momente ale procesului. Cu atât mai mult cu cât e vorba de artele interpretative, a căror hartă estetică înfățișează încă numeroase pete albe”³. Și esteticianul Ion Toboșaru, în capitolul „Esența artei actorului”, recunoaște, cu aceeași lucidă probitate, faptul că: „Mecanismul procesului de creație actoricească este dificil de demontat și cu atât

mai oțios în generalizare. Căile de înfăptuire a unui rol diferă în funcție de temperamentul, fantezia, experiența și intuiția actorului, diferă prin influența pe care o exercită asupra sa virtuțile cerebralității. Intuiția și cerebralitatea diversifică modalitățile de „întruchipare” și implică liniile comune ale procesului de creație scenică. (...) Individualitatea rolului implică reflectare și creație... (...) Etapele procesului de creație în arta actorului (...) sînt treptele unui efort chinuitor, trepte al căror număr teoria îl presupune doar, iar creația îl măsoară în unități pe care numai cei ce cunosc secretul și taina sacerdoțiului scenic le pot cunoaște și traduce în limbaj comun”.

Dificultățile transunerii în limbaj comun a creației actoricești provin din însăși natura ei contradictorie și din problemele specifice ale limbajului.

Ca și muzica, „viața” trăită de actor pe scenă nu poate fi povestită. Totalitatea vie, ca produs al „prezenței obiective”¹, nu se exprimă decît prin ea însăși, și se exprimă în măsura în care „este”. Cu alte cuvinte, doar în măsura în care prezența reală a actorului (cea pe care o vedem și o auzim) devine o „prezență obiectivă” structurată și semnificativă, ea se definește atît ca fond (conținut), cît și ca limbaj coerent specific, în același timp. Există procesul, există limbajul. Nu există procesul (conținutul), nu există nici limbaj.

Din punctul nostru de vedere, arta actorului nu e o „iscusintă” de a utiliza și a manipula „semne”. Arta actorului nu constă doar în abilitatea de a manevra mijloace; actorul nu e un prestidigitator, un iluzionist, care speculează „nebăgarea de seamă” a publicului, ci un creator-demiurg care se livrează pe sine, dezvăluindu-și intimitatea trăirilor „efective” ce alcătuiesc existența sa dramatică, pe parcursul actului scenic. Aceasta înseamnă că arta actorului e un fenomen mai complex, și în același timp — paradoxal —

mai simplu. Ea este totalitatea unor procese care se desfășoară într-un prezent continuu, în care se pregătește, sub ochii noștri, viitorul. Cu alte cuvinte, e complexul de acțiuni și procese interioare, începînd cu receptarea senzorială a realității, în factorilor determinanți ai actului teatral; continuînd cu procesele de prelucrare a datelor receptate, cu stabilirea raporturilor dintre ele și față de ele, în funcție de interesele imediate și de scopurile finale proprii și ale personajului, apoi cu procesele psihice de reglare și autorreglare a comportamentului (aceasta însemnînd asumarea responsabilității și a consecințelor propriilor opțiuni), adoptarea de atitudini, formularea unor judecăți, raționamente și decizii, stabilirea comportamentului și a acțiunilor, în continuă prefacere și evoluție a evenimentelor etc.; precum și procesele provocate de efectul imediat sau întîrziat în planul vieții spirituale — emoțiile, sentimentele, șocurile și răsturnările resimțite în conștiință; adică, toate aspectele proceselor vitale, intelectuale și spirituale ce pot provoca schimbări calitative în structura și echilibrul natural al unei ființe umane vii, mișcărilor interioare și reflexul lor în afară, pe parcursul unei acțiuni scenice. Din această perspectivă, caracteristica principală a talentului poate fi capacitatea de a lăsa să se desfășoare și să se dezvăluie în toată intimitatea lor întregul complex de procese și a le da libertatea să se comunice.

¹ Valentin Silvestru, „Personajul în teatru”. Editura „Meridiane”, București, 1966, p. 44.

² Op. cit., p. 110.

³ Idem, p. 3.

⁴ Ion Tobașaru, „Introducere în estetica teatrului contemporan”, București, A.T.M., 1981, p. 55—56.

⁵ Camil Petrescu, „Comentarii și delimitări în teatru”, Editura „Eminescu”, București, 1983, p. 298.

telex-„teatrul” • telex-„teatrul” •

Valentin Silvestru semnează un amplu articol despre „Dramaturgia română actuală ca fenomen original” în „România literară” din 31 mai a.c. • Ultima premieră a Teatrului de Stat din Turda: Urme pe zăpadă de Paul Everac, în regia lui Mircea Moldovan și scenografia lui Gheorghe Matei. Pe scena aceluiași teatru se repetă Ciudatul

rol al întîmplării de Ion Băieșu. Regia o semnează Mircea Moldovan și Andrei Mihalache, iar scenografia, Clara Labalez. • „România literară” din 24 mai a.c. consacră o recenzie numărului 3 (martie) al revistei „Teatrul”. Recenzentul (pe care nu l-am putut identifica îndărătul inițialelor „T.R.”), lector tenace și competent al re-

vistei noastre, formulează argumentat observații critice foarte utile redacției, furnizînd și sugestii îndreptățite. Ceea ce am fi dorit, în plus, ar fi fost fie o analiză a mai multor numere ale revistei, fie note de lectură prezente mai des în pagina de teatru a „României literare”

FAIMA